

LIPERI [9-11] JYRINLAHTI 1-3

Esihistorialliset kohteet Liperin Jyrinlahden alueella: Liperi [9] Jyrinlahti 1 - varhaismetallikautinen asuinpaikka ja raudanvalmistuspaikka, Liperi [10] Jyrinlahti 2 - esihistoriallinen pyyntikuoppajärjestelmä, Liperi [11] Jyrinlahti 3 - kivikautinen asuinpaikka

Petro Pesonen & Taisto Karjalainen, tarkastus 1996

LIPERI [9-11] Jyrinlahti 1-3

Esihistorialliset kohteet Liperin Jyrinlahden alueella, tarkastus 1996

Liperi [9] Jyrinlahti 1 - varhaismetallikautinen asuinpaikka

Liperi [10] Jyrinlahti 2 - esihistoriallinen pyyntikuoppajärjestelmä

Liperi [11] Jyrinlahti 3 - kivikautinen asuinpaikka

JOHDANTO

Outokummun Laavussuolla kesäkuussa 1996 suoritetun arkeologisen kaivauksen yhteydessä tarkastettiin myös lähialueiden muinaisjäännöksiä iltaisin ja viikonloppuisin. Näiden tarkastuskäyntien tuloksena kirjattiin seitsemän ennestään tuntematonta kivikautista asuinpaikkaa Liperissä. Lisäksi kerättiin löytöjä kahdelta ennestään tunnetulta asuinpaikalta Liperissä ja Outokummussa sekä tehtiin lisähavaintoja yhdellä pyyntikuoppakohteella Liperissä.

Tässä raportissa on kuvattu Liperin Jyrinlahden alueen muinaisjäännökset (Jyrinlahti 1-3), jotka muodostavat poikkeuksellisen monipuolisen kokonaisuuden Juurikkajärvien ja Viinijärven Sätöslahden välisellä hiekkakankaalla. Kohteista Jyrinlahti 1 ja 2 löydettiin jo v. 1994, jolloin maasto paikalla oli vielä ehjää mäntykangasta ja kohteen Jyrinlahti 2 pyyntikuopat erottuivat maastossa selkeinä painanteina. Tällöin löytöjä saatiin kohteesta Jyrinlahti 1, pellolta. V. 1996 tarkastuksessa voitiin todeta maaston muuttuneen täysin: metsä oli suurella osalla kangasta kaadettu ja maapohja oli aurattu. Vaikka tämä olikin hävittänyt osan pyyntikuopista lähes näkymättömiin, voitiin sen ansiosta kuitenkin todeta, että paikalla on myös kivikautinen, tyypillisen kampakeramiikan aikaan kuuluva asuinpaikka (Jyrinlahti 3) ja varhaismetallikautinen asuinpaikka (Jyrinlahti 1) on aikaisemmin tiedettyä huomattavasti laajempi. Jälkimmäiseltä paikalta löydettiin lisäksi erilaisia jälkiä varhaismetallikautisesta raudanvalmistuksesta, joista tarkemmin kohdekertomuksessa. Jyrinlahden alueelta, nyt tunnettujen kohteiden ympäristöstä tultaisiin mitä suurimmalla todennäköisyydellä löytämään lisää esihistoriallisia muinaisjäännöksiä, mikäli niitä systemaattisesti etsittäisiin.

Jyrinlahden aluetta esitetään tässä kokonaisuudessaan 1. rauhoitusluokkaan kuuluvaksi alueellisesti merkittävänä ja monipuolisena muinaisjäännöksenä. Varhaismetallikautinen asuinpaikka ja raudanvalmistuspaikka on valtakunnallisestikin merkittävä muinaisjäänнос.

Tarkastuksia alueella tehtiin kesäkuussa 1996 allekirjoittaneiden, Mari Koskisen ja Helsingin yliopiston arkeologian laitoksen opetuskaivausryhmän voimin kolmena eri iltana.

Helsingissä 12.7.1996

Petro Pesonen, FM

Taisto Karjalainen, FK

Kertomuksen liitteet: peruskarttaote 1:20000 ja yleiskarttaluonnos n. 1:2000

luonnos

LIPERI [9] Jyrinlahti 1

Varhaismetallikautinen asuinpaikka ja raudanvalmistuspaikka, lk. 1

Kylä: Taipale

Tila: 128:1 ja 18:36

Peruskartta: 4222 10 HARMAANSALO

Koordinaatit: itäpää x= 6955 20, y= 4456 34, z= n. 85; länsipää x= 6955 22, y= 4456 19, z= n. 85; pohjoispää x= 6955 34, y= 4456 12, z= n. 81

Löydöt: KM 28400: 1-18 saviastian paloja 16 kpl, kvartsia 33 kpl, piitä 1 kpl, palanutta luuta 15 kpl, **29547: 1-17** saviastian paloja 210 kpl, palanutta savea 1 kpl, kuonaantunutta keramiikkaa 1 kpl, rautakuonaa ja siihen kiinni palanutta keramiikkaa ja rautaa 28 kpl, rautaa 15 kpl, jaspisiskos, kvartsia 25 kpl, asbestia 1 kpl, palanutta luuta 42 kpl

Tutk. Petro Pesonen & Oili Räihälä, tarkastus 1994, Petro Pesonen & Taisto Karjalainen, tarkastus 1996

Tarkastus 1996:

Asuinpaikka sijaitsee n. 7 km Outokummun keskustasta itäkaakkoon, Viinijärven Jyrinlahden länsirannalla. Kohde löytyi v. 1994, jolloin löytöjä kerättiin vain peltoalueelta. Kesällä 1996 peltoalueen yläpuolella oleva hiekkakangas oli metsäaurattu ja aurausvaoista saatiin runsaasti löytöjä. Aiemmat löytökohdat (kartalla A ja B) ovat kangasta pari metriä alempana, 81-83 mmpy korkeudella, vanhan rantaterassin juurella. Aurattu mäntykangas on asuinpaikan kohdalla tasaista, n. 84-85 mmpy korkeudella olevaa hiekkaperäistä maata, joka sitten etelämpänä ja lännemmässä nousee terasseina harjanteeksi. Ylemmillä terasseilla on tyypillisen kampakeramiikan aikainen asuinpaikka (Jyrinlahti 3). Rantaterasseilla on myös 25 pyyntikuoppaa (Jyrinlahti 2).

Löytöjä poimittiin allekirjoittaneiden ja tutkimusavustaja Mari Koskisen voimin 11.6.1996 ja em. lisäksi mukana oli 13.6.1996 vielä Helsingin yliopiston arkeologian laitoksen opetuskaivausryhmä I. Löytöjä kerättiin n. 120 metrin pituiselta vyöhykkeeltä lähellä rantatörmän reunaa, n. 10-20 metrin levyisellä kaistaleella. Irtaimien löytöjen lisäksi metsäaurauksen jäljet olivat paljastaneet kiinteitä rakenteita. Näistä erityisen merkittäviä ovat ainakin kahden varhaismetallikautistyyppisen raudanvalmistusuunin jäänteet, joista osoituksena olivat paikoilleen jätetyt kivilaa'at. Molempien laakakeskittymien tuntumasta löydettiin rautakuonaa, itäisemmän luota enemmän. Ainakin osa näistä kuonanpaloista on liitettävissä yhteen ja niistä voi havaita toisenlaisen raudanvalmistukseen liittyvän prosessin jälkiä. Kuona on tasapohjaisen, asbestisekoitteen saviastian sisällä, jonka ulkopintaan on vielä palanut kiinni hiekkaa ja jonkin verran myös ilmeisesti kuumuudessa haljenneen astian halkeamista valunutta rautakuonaa. Kuonan pinnalla taas on jonkin verran rautanokareita vielä kiinni. Astiassa lienee myös sulatettu rautaa. Hieman vastaavia löytöjä on n. 10 km:n päässä sijaitsevalta Liperin Juvosen asuinpaikalta. Uunilaakojen lisäksi kiinteistä rakenteista paikalla lienevät peräisin runsaat palaneet kivet, joita oli keskittyminä erityisesti varsinaisesta löytövyöhykkeestä etelään (ks. kartta) ja toisaalta läntisemmän uunin luona.

Kaikki löydetty keramiikka on varhaismetallikautista Luukonsaaren keramiikkaa. Löytökokoisuus on harvinainen, vastaavia ovat ehkä vain Rovaniemen Sierijärvi ja Ristiinan Kitulansuo. Selkeän asuinpaikkavyöhykkeen eteläpuolella olevaa laajaa, aurattua kangasta ei tarkastettu juuri ollenkaan. Mahdollisesti sieltä löytyy lisääkin raudanvalmistukseen liittyviä muinaisjäänöksiä.

LIPERI [10] Jyrinlahti 2

Esihistoriallinen pyyntikuoppajärjestelmä, lk. 1

Kylä: Taipale

Tila: 128:1 ja 18:36

Peruskartta: 4222 10 HARMAANSALO

Koord: länsipää x= 6955 13, y= 4455 87, itäpää x= 6955 14, y= 4456 38, z= n.
85-88 mmpyTutk. Petro Pesonen & Oili Räihälä, tarkastus 1994, Petro Pesonen & Taisto Karjalainen,
tarkastus 1996

Tarkastus 1996:

Paikka sijaitsee n. 7 km Outokummun keskustasta itäkaakkoon, Viinijärven Jyrinlahden länsirannalla, peltoalueen yläpuolella mäntykankaalla ja siitä etelään sekä länteen muinaisilla rantaterasseilla. Kuoppien kuntoa tarkastettiin yhdessä kohteiden Jyrinlahti 1 ja 3 tarkastusten kanssa 11.6 ja 13.6.1996.

Pyyntikuopat ovat halkaisijaltaan keskimäärin 3 m ja ne sijaitsevat kolmessa ryhmässä, joista itäisimmässä on neljä, keskisessä yhdeksän ja läntisessä 12 kuoppaa (ks. kartta). Yhteensä niitä on v. 1994 laksujen mukaan 25 kpl. Osa kuopista oli tällöinkin vaikeasti havaittavissa ilmeisen sortumisen vuoksi. Nyt metsäaurauksen kouriin jääneitä kuoppia oli vielä vaikeampi havaita, vaikkakin suurin osa niistä oli säästynyt auran terältä. Itäisimmän ryhmän kuopista lähimpänä kohdetta Jyrinlahti 1 olevaa ei paikallistettu, ei myöskään kaikkia keskisen ryhmän kuopista. Läntisen ryhmän kuopista viisi läntisintä on säästynyt metsänuudistukselta kokonaan, samoin pohjoisin kuoppa. Muut ovat enemmän tai vähemmän vaikeasti löydettävissä metsäaurauksen jäljiltä.

Pyyntikuoppakohteet ovat (toistaiseksi?) harvinaisia Pohjois-Karjalassa. Siksi näinkin laajaan kohteeseen on syytä kiinnittää erityistä huomiota.

LIPERI [11] Jyrinlahti 3

Kivikautinen asuinpaikka, lk. 1

Kylä: Taipale

Tila: 18:36

Peruskartta: 4222 10 HARMAANSALO

Koord: itäpää x= 6955 20, y= 4456 15, pohjoispää x= 6955 26, y= 4456 11,
länsipää x= 6955 22, y= 4456 07, z= n. 90-92 mmpyLöydöt: **KM 29548: 1-19** saviastian paloja 485 kpl, kiviesineen katkelma, piitä 2 kpl,
kvartsia 3 kpl, koivutervaa 1 kpl, talkkia 1 kpl

Tutk. Petro Pesonen & Taisto Karjalainen, tarkastus 1996

Tarkastus 1996:

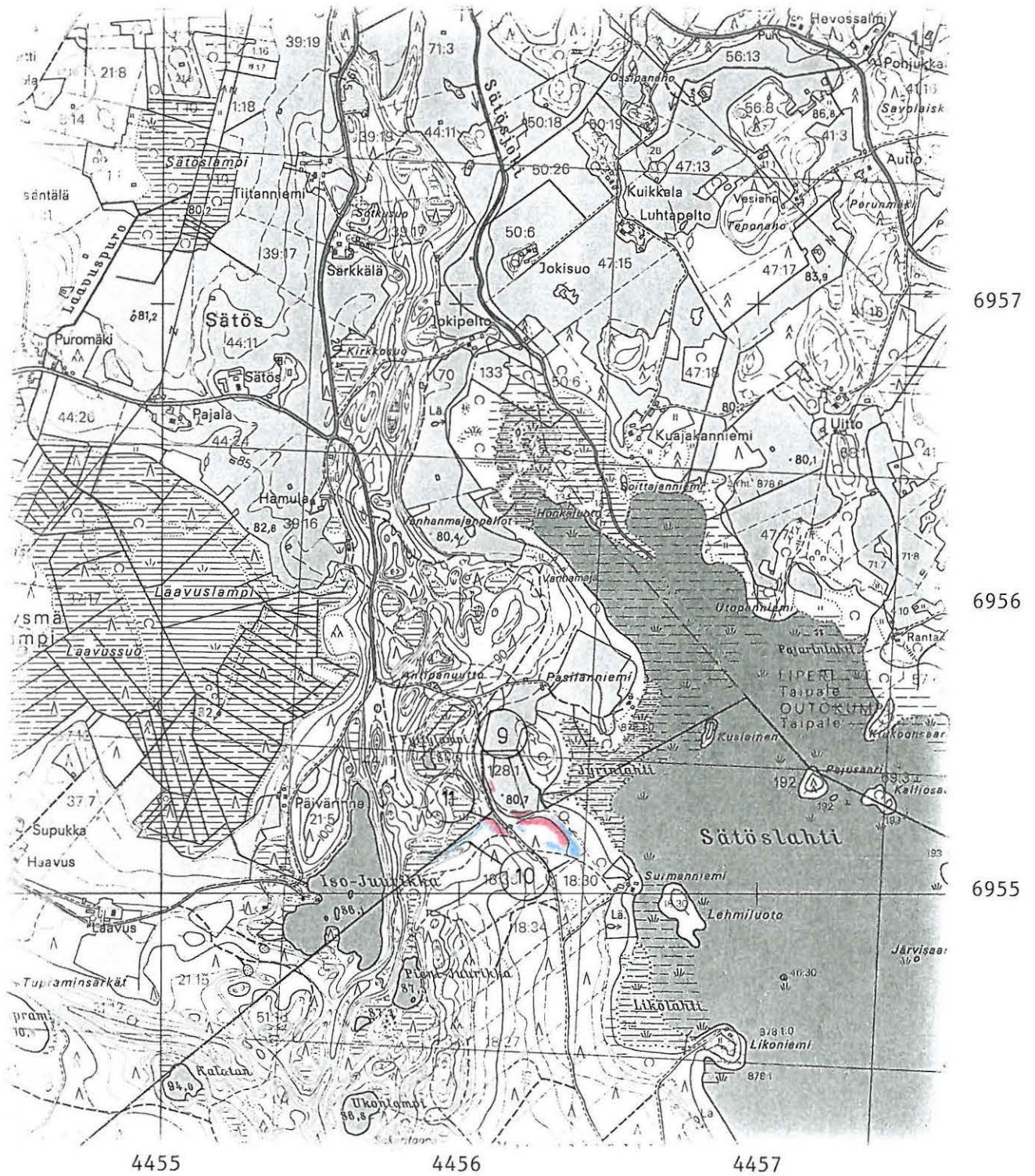
Asuinpaikka sijaitsee Outokummun keskustasta n. 7 km itäkaakkoon, Viinijärven Jyrinlahden länsirannalla, muinaisilla rantaterasseilla, hiekkapohjaisella mäntykankaalla. Asuinpaikkalöydöt tehtiin metsäauratulta kankaalta 6.6.1996 (P.Pesonen), 11.6.1996 (P.Pesonen, T.Karjalainen ja Mari Koskinen) ja 13.6.1996 (em. sekä Helsingin yliopiston arkeologian laitoksen opetuskausryhmä I).

Asuinpaikkalöytöjä kerättiin kahdelta eri terassilta, jotka on oheiseen yleiskarttaluonnokseen merkitty ylemmäksi ja alemmaksi terassiksi. Ylemmän korkeus on n. 92 mmpy ja alemman n. 90 mmpy. Molemmat rantaterassit ovat korkeammalla kuin viereisen varhaismetallikautisen kohteen, Jyrinlahti 1:n, löytöalueet. Ylemmällä terassilla keramiikka oli pääasiassa kahtena keskittymänä, kummassakin yhden astian kappaleet hajallaan. Yleiskarttaan on merkitty erikseen myös pii-iskoksen ja kvartsiytimen löytökohdat. Kiviesineen katkelma lienee käsihioin ja se löydettiin toisen keramiikkakeskittymän tuntumasta (esim. n:o 29548: 1). Löytökohdissa ja muuallakin maa oli erittäin punaiseksi värjäätynyttä lika- ja palomaata. Alemmalla terassilla löydöt olivat suurimmaksi osaksi yhdessä kohtaa, mutta likamaata oli havaittavissa laajemminkin. Asuinpaikan pohjoisosassa, lähellä vanhaa hiekkakuoppaa on mahdollinen asumuspainanne. Se sijaitsee alemmalla terassilla.

Molemmilta terasseilta löydetty keramiikka on tyypillistä kampakeramiikkaa. Sijainti eri terasseilla viittaa siihen, että asuinpaikka on juuri Vuoksen puhkeamisen ikäinen eli n. 5000 BP (radiohiilivuosina). Tämän voisi vahvistaa tarkoin rantavaaituksin, johon ei kuitenkaan tarkastuksen yhteydessä ollut mahdollisuutta.

Peruskarttaote 1:20000 (4222 10 HARMAANSALO, 1990).

Liperi (9-11) Jyrinlahti 1-3. Asuinpaikat punaisella, pyyntikuopat sinisellä.

LIPERI JYRINLAHTI 1-3

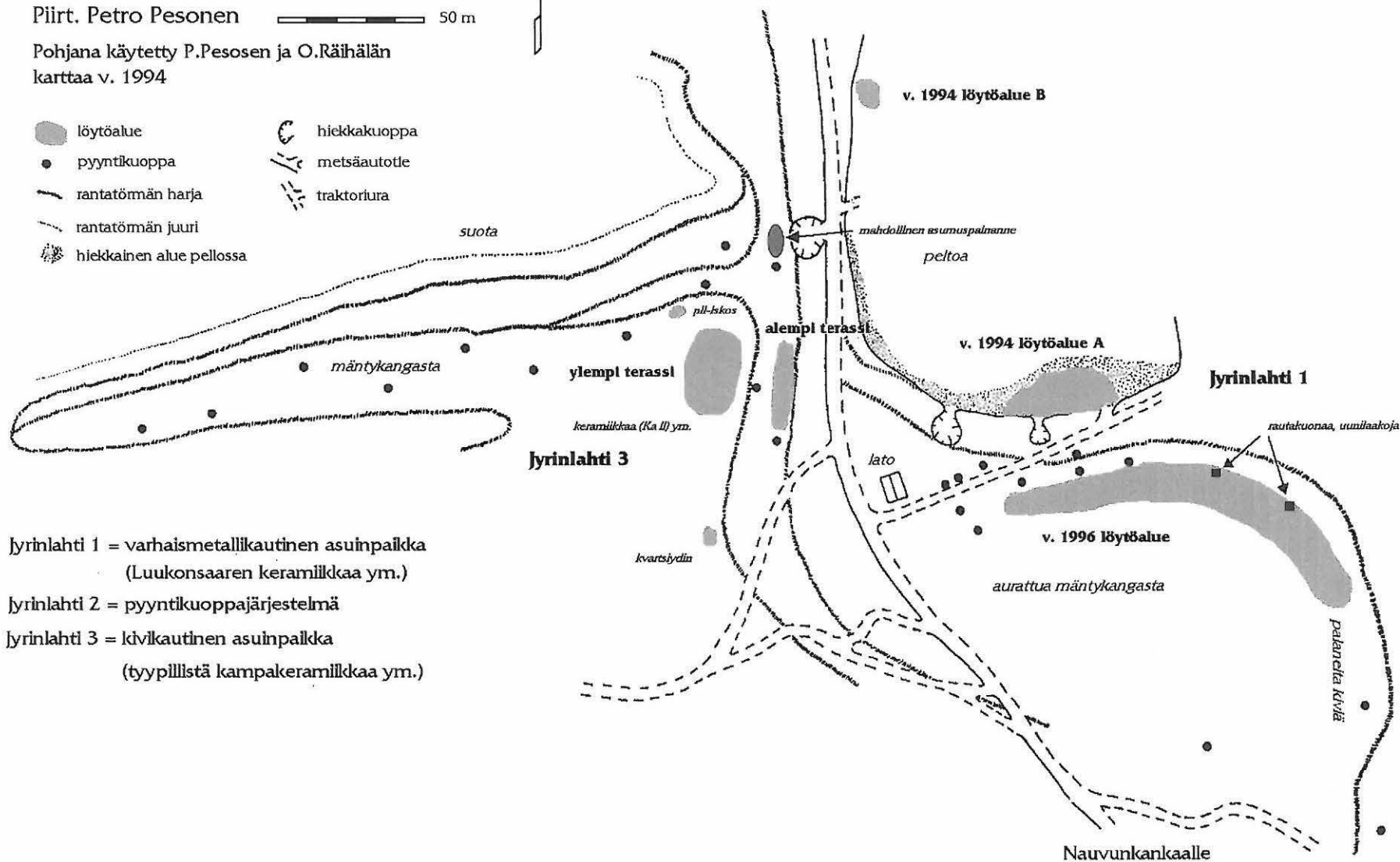
Petro Pesonen & Taisto Karjalainen 1996

Yleiskarttaluonnos n. 1:2000

Piirt. Petro Pesonen 50 m

Pohjana käytetty P.Pesosen ja O.Räihälän karttaa v. 1994

- löytöalue
- pyyntikuoppa
- rantatörmän harja
- rantatörmän juuri
- hiekkainen alue pellossa
- hiekkakuoppa
- metsäautotie
- traktoriura

Jyrinlahti 1 = varhaismetallikautinen asuinpaikka
(Luukonsaaren keramiikkaa ym.)

Jyrinlahti 2 = pyyntikuoppajärjestelmä

Jyrinlahti 3 = kivikautinen asuinpaikka
(tyypillistä kampakeramiikkaa ym.)

LIPERI Jyrinlahti 3 (29720) / Pesonen 1996

Luuanalyysi 2.4.1997 Pirkko Ukkonen

3 - (Mammalia)

5 - (Mammalia)

LIPERI Jyrinlahti 1 (29547) / Pesonen 1996

Luuanalyysi 2.4.1997 Pirkko Ukkonen

17	1	mc III dex. prox. fr.	Castor fiber
		dens fr. (useita)	"
	1	vertebra fr.	"
	1	ectopterygoideum dex. fr.*	Esox lucius
	1	vertebra fr.	Teleostei

LIPERI Jyrinlahti 1 (29719) / Pesonen 1996

Luuanalyysi 2.4.1997 Pirkko Ukkonen

4	1	cranium, maxillare dex. fr.	Castor fiber
	1	mandibula/maxillare fr.	"
	1	cranium, squamosum dex. fr.	"
	1	vertebra, corpus vert. fr.	"
	1	costa fr.	"